TASARIM KÜLTÜRÜ DERGİSİ
6 YTL
2008/01
112441

ARREDAMENTO

MİMARLIK

DOSYA:
MİMARLAR GEZER

MİMAR:
ROJKIND ARQUITECTOS

BIG

KOÇ ÜNİVERSİTESİ ANADOLU MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA MERKEZİ

KÜBA

ALMATI:
SOVYET TAŞRASINDAN KAZAK KENTİNE

FOTOĞRAF:
LEE FRIEDLANDER

DÖNÜŞTÜRÜLEN KENT PEYZAJI VE İNŞAAT SEKTÖRÜ: ÇİĞLİ, İZMİR

ISSN 1300-3801
01
9 771300 380000

İçindekiler

209

Ocak 2008

BIG - Bjarke Ingels Group 38.

Mimarlar Gezer Bazıları Gezmez Kimileri Gezse de Görmez 50.

7 Öngörünüm
Evrensel Olan Kim?

10 Haber/Mimarlık

14 Haber/Ürün

22 Haber/Sanat

26 Gündem/Sergi
İntiba

28 Gündem/Sanat
Şeytanın Telinden Çalmak
Avangard ve Rock'n Roll

31 Mimarlık
Kentsel Form Olarak Vadi:
Doğanın Kentle Kesiştiği Yerde
Öveçler Vadisi'nin örnek alan olarak seçildiği bir uluslararası atölyeyle ilgili değerlendirme yazısı ve üç proje sunumu.

36 Proje
Simulac'room
Ne Kadar Uzak O Kadar Yakın
Metropollerde ve büyük kentlerde "insani ilişkiler" için yeni araç ve öneriler talep eden "Agents for Human Interaction" (Beşeri Münasebetler İçin Araçlar) temalı uluslararası fikir projesi yarışmasına katılan bir proje. Hakan Tüzün Şengün hazırladı.

38 Mimar
BIG - Bjarke Ingels Group
Bjarke Ingels, Barselona Mimarlık Teknik Yüksek Okulu (1997) ve Kopenhag Mimarlık Akademisi (1999) mezunu bir mimar. Onun yapıtlarından bir seçme.
Görsel malzeme: © Bjarke Ingels Group

50 Dosya
Mimarlar Gezer
Bazıları Gezmez
Kimileri Gezse de Görmez
15. yüzyılın ikinci yarısından bu yana gezmek mimar öğreniminin temel bileşenlerinden biri. Dosya bu sorunsalı 18.-21. yüzyıl aralığındaki 16 mimar üzerinden ele alıyor.

67 Mimarlık
Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi
Beyoğlu'nda yeni bir akademik odak. Koç Üniversitesi'ne bağlı geniş kapsamlı ve araştırma etkinlikleri alanında uzmanlaşmış bir kurum için konaklamadan kitaplığa dek bir dizi işlevi barındıran çağdaş, ama tarihselle uzlaşan bir kompleks.
Fahrettin Ayanlar tasarladı.
Fotoğraflar: © Cemal Emden

ARREDAMENTO MİMARLIK

ISSN 1300-3801
Sayı 209 Ocak 2008
Fiyatı 6 YTL (KDV dahil)
Aylık Mimarlık ve Tasarım Kültürü Dergisi

Genel Yönetim
Boyut Yayıncılık ve Tic. A.Ş. adına sahibi ve Genel Yönetmeni **Bülent Özükan**
Genel Sanat Yönetmeni **Murat Öneş**
Genel Müdür **Nilgün Özükan**

Yayın
Yayın Koordinatörü **Uğur Tanyeli**
Yazı İşleri Müdürü **Bahar Demirhan**
Yazı İşleri **Volkan Atmaca**
Yayın Kurulu **İhsan Bilgin, Haydar Karabey, Jale N. Erzen, Mine Kazmaoğlu, Aykut Köksal, Ahmet Özgüner, Bülent Tanju, Uğur Tanyeli**

Tasarım ve Fotoğraf
Kapak **Bülent Erkmen**
Dergi Konsept Tasarımı **Emre Çıkınoğlu**
Tasarım **Berkant Aşık**

Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi 67.

Talihsiz Denklem Matrix'i: Küba 72.

Almatı: Sovyet Taşrasından Kazak Kentine 82.

Rojkind Arquitectos 90.

Lee Friedlander 106.

Sanat Sokağa Düştü Kaldırana Aşkolsun... 116.

72 Mimarlık

Talihsiz Denklem Matrix'i: Küba

Meşrebinize göre, kapitalizme direnen son kale ya da çağdaş bir Don Kişotluk odağı gibi değerlendirebileceğiniz bir ülkeden sıcak, insancıl enstantaneler ve yorumlar. Murat Germen yazdı ve fotoğrafladı.

82 Mimarlık

Almatı: Sovyet Taşrasından Kazak Kentine

Kazakistan'ın eski başkenti ve en önemli kentini mimarisi bağlamında Nilüfer Baturayoğlu Yöney değerlendiriyor.

90 Mimar

Rojkind Arquitectos

Michel Rojkind, Mexico City doğumlu; aynı kentte Universidad Iberoamericana'da mimarlık ve kent planlaması okumuş bir mimar. Onun kurduğu Rojkind Arquitectos ise mütevazı ölçekli ama spektrumu oldukça geniş bir büro.

Görsel malzeme: © Rojkind Arquitectos

106 Fotoğraf

Lee Friedlander

Amerikan belgesel fotoğrafının 1960'lardan başlayarak gerçeği apaçık yansıtma iddiasından sıyrılıp, bireysel ve lirik bir ifade kazanışını en iyi örnekleyen sanatçılardan biri Friedlander. Onun yapıtını irdeleyen iki metni Orhan Cem Çetin ve Metin Çavuş yazdı.

116 Sanat

Sanat Sokağa Düştü Kaldırana Aşkolsun...

Nasher Sanat Müzesi'ndeki sergi, estetik mesajını sokaktan, üstelik de çöküntü ve yoksulluk mekanlarından derlenmiş imgeler, görüntüler ve nesneler aracılığıyla vermeyi amaçlıyor. Dolayısıyla, sergi yalıtılmış, temiz, disiplinli ve tutarlıklıymış gibi gözükene radikal bir eleştiri getiriyor. Yazan: Ferhat Ramiz.

123 Mimarlık

İzmir, Çiğli'de Dönüştürülen Kent Peyzajı ve İnşaat Sektörü

Küreselleşmenin olağan etkileri sonucunda büyük oranda sermayenin beklentileri doğrultusunda biçimlenmeye başlayan bir alanı İpek Özbek Sönmez ile Abdullah Sönmez anlatıyor.

128 Yayın

YKY "Türkiye'de Sanat Dizisi" Monografileri; Siteril Hayatlar; Colonial Modernities: Building, Dwelling and Architecture in British India and Ceylon; Around the World, The Grand Tour in Photo Albums.

Kapak Prodüksiyonu **DKFY**
Kapak Fotoğrafı **Fethi İzan, Ütopya**
Kapak Uygulama **Esin Sarpkan, BEK**

Temsilciler
Kaya Arıkoğlu Adana,
Oya Atalay Franck Zürih,
Zeynep Çelik Boston,
Burçak Özlüdil Altın, Ersin Altın New York,
Begüm Yazgan Ankara

Reklam
Reklam Genel Müdür Yardımcısı **Yaprak Üner**
Reklam Müdürü **Şebnem Karabıyık**

Matbaa Müdürü **Memduh Arslan**
Müessese Müdürü **Ejvet Oktay**
Abone İlişkileri **Seyhan Şimşekliel**

Dağıtım: DPP A.Ş.

Basıldığı Yer
Boyut Matbaacılık A.Ş.

Yönetim Yeri
Matbaacılar Sitesi 1. Cadde No:115 34204 Bağcılar / İSTANBUL
Telefon: +90 212 413 3333 Faks: +90 212 413 3334
E-posta: bilgi@arredamento.com.tr

BOYUT YAYIN GRUBU

© 2008 BOYUT YAYINCILIK ve TİCARET A.Ş.

İzmir, Çiğli'de Dönüştürülen Kent Peyzajı ve İnşaat Sektörü

Metropol ölçeğinde bir kentte büyük sermayenin talepleri doğrultusunda biçimlenen değişim süreçlerine yönelik eleştirel bir okuma. Dönüşüm, burada özellikle kentsel peyzaj üzerinden tartışılıyor.

1

2

1 İzmir, Çiğli üst ve üst-orta sınıf konut bölgesi ve alışveriş merkezleri.

2 Mavişehir toplu konut alanı: bloklar ve kıyıda lüks konutlar.

İpek Özbek Sönmez, Abdullah Sönmez ■

Geçtiğimiz 20-30 yıllık dönem içerisinde küreselleşme süreci dünyada ve Türkiye'de kentlerin yapısal özelliklerini doğrudan etkilemiştir. Sürece eklemlenen kentlerde benzer fiziksel özellikler gözlenmektedir. Liman gerisi düzenlemeleri, büyük alışveriş merkezleri, şehir içinde veya dışında üst gelir gruplarına özel kapalı konut alanları ya da festival alanları, yapısal olarak dönüştürülen kentlerin benzer görünümlerini oluşturmaktadır. Türkiye'nin metropol kentleri de bu süreç içerisinde yer almaktadır. Dönüşüm kentlerin fiziksel peyzajını da etkilemiştir. Ancak, gözlemlerimiz bize bu sürecin, inşaat sektörü içerisinde büyük sermaye lehine sonuçlar doğuran bir yapı oluşturduğunu göstermektedir. Büyük sermaye lehine işleyen bu yapı, 1980 sonrasında değişen tüketim kültürünün bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme sürecine eklemlenen kentler benzer izleri takip etmek zorunda değildir. Oysa İzmir örneğinde gördüğümüz üzere küreselleşme sürecine eklemlenme tüketim kültürüne odaklı bir biçim almaktadır. Bu çalışma, İzmir kentinin dönüştürülen peyzajını ve dönüşümün inşaat sektöründe büyük sermaye lehine sonuçlar doğuran yapısını, son 20 yıllık perspektif içinde örnekler üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

Dünyada ve Türkiye'de kentler 1980 sonrasında önemli yapısal dönüşüm süreçleri içerisine girmişlerdir. Kentin mekansal özelliklerinde baskın olarak gözlemlenen değişim ve dönüşümler, küresel ölçekte benimsenen sosyal, ekonomik ve politik yeniden yapılanma stratejilerinden bağımsız olarak algılanamamaktadır. Konu politik

3

4

3 İzmir, Mavişehir Emlak Bankası konutları.

4 İzmir, Bostanlı sahil kesimi ve arkada Mavişehir toplu konut alanı silueti.

5 Üst ve üst-orta gelir grupları için inşa edilen son dönem toplu konut alanı ile yaratılan kent peyzajı.

ekonomi perspektifinden değerlendirildiğinde, dönüşümün 1970'li yıllarda kapitalist üretim ilişkilerindeki krizi çözmek amacıyla gerçekleştirilen bir süreç olduğu belirtilmektedir (Harvey, 1996; Sassen, 2001). Ekonomik krizle başedebilmek amacıyla sermaye piyasaları canlandırılmaya çalışılmış, bunun için deregülasyon politikaları benimsenmiş ve sermayenin küresel ortamda akışkanlığı sağlanmıştır. Küresel sermayenin hareketliliğiyle birlikte, küresel ve yerel sermaye ortaklıkları sonucunda yeni yatırım alanları tercih edilmeye başlamıştır. Sermayenin yeni yatırım alanı, küresel ekonomik ve toplumsal ilişkilere en iyi uyum sağlayabilen kentlerdir. Bir başka anlatımla, küresel sürece eklemlenmek noktasında artık ülkeler değil, kentler önemli hale gelmiştir (Newman, Thornley, 2005). Böylece bazı kentler, küresel ilişkiler bütününe sağladıkları uyuma bağlı olarak, farklı yatırımlar için çekim alanları oluşturma çabası içerisine girmişlerdir. Örneğin, kimi kentte sanayi yatırımları ağırlık kazanırken, kimilerinde yatırımlar hizmetler, finans, bankacılık gibi sektörlerde yoğunlaşmıştır. Bu durum kentler arasında rekabet ortamının oluşmasına neden olmuş, kentlerin ülke sınırlarından daha fazla önem kazandığı bu ortamda, kente kar etmeyi sağlayacak bir işletme gözüyle bakılmaya başlamıştır. Bu anlayış ise kentin yönetiminden "yönetişime" geçişe neden olmuştur.

Küresel yeniden yapılanma, kentin yönetimine sivil toplum ve sermaye gibi aktörlerin de etkin olarak katıldığı "kentsel yönetişim" süreçlerinin gelişmesini nedenlemiştir.

Kentler arasındaki yarışma ortamı kent peyzajının dönüştürülmesini daha da önemli hale getirmiştir, çünkü küresel yatırımı ve personelini çekebilecek kentlerin doğal ve kültürel sermayeleriyle ön plana çıkmaları gerekmektedir. Küresel ekonomik ilişkilere eklemlenme dünyada pek çok kentin peyzajında önemli dönüşümlere yol açmış, bu dönüşümler sonucunda farklı kent imajları yaratılmıştır. Kent, yaratılan yeni kültürel, dinlenme, rekreasyon ve alışveriş alanlarıyla birlikte bir tüketim nesnesi haline gelmiştir. Zukin (1991)'in deyimiyle, kentler artık üretim mekanı değil, tüketim mekanı olarak görülmektedir. Kentin kimliğinin gözler önüne serilmesi ise satış stratejisinin bir parçasıdır.

Dolayısıyla, son 20-30 yılda küreselleşme yarışı içerisindeki kent peyzajlarının iki şekilde dönüştürüldüğünü söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi, kentin kültürel ve tarihi mirasını kente anlam kazandırmak için kullanma stratejisidir (Harvey, 1989; Castells, 1994, aktaran: Gospodini, 2006). Bir diğer strateji ise yenilikçi mimari ve kentsel tasarımlar yoluyla kente kimlik kazandırma çabasıdır. Bu çaba içerisinde evrensel ve küresel mekan stratejilerine referans verilmektedir: "*Küreselleşme ve kentler arasındaki rekabet yeni bir paradigmanın yükselmesine neden olmuştur: tarih boyunca temel kentsel tasarım şemaları ve mekanın avangard tasarımı, kentlerin ve ülkelerin ekonomik büyümelerinin çıktılarıdır. Ancak, şu günlerde süreç tersine işlemektedir ve kentsel tasarım tüm sınıf ve grup kentler için kentsel ekonomik gelişmenin aracı olarak kullanılmaktadır.*" (Gospodini, 2006)

Kentler ve peyzajları son 20-30 yıllık dönem içerisinde, önceki dönemlerde gözlenmeyen bir hızla ve ekonomik gelişmenin bir aracı olarak dönüştürülmektedir. Dönüşüm zorunlu ya da zorunlu olmayarak gerçekleştirilebilir, ama burada önemli olan, dönüşümün kentin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına faydasının ne olacağının tartışılması gereğidir. Bir başka anlatımla, vazgeçilmez olarak nitelenen küreselleşme, kentsel peyzajın oluşturulma sürecinde

5

kente ne tür kazanımlar sağlayacaktır? Kazanım hangi gruplar lehine sonuçlanacaktır? Bu soruların tartışılması gerekmektedir.

Türkiye'nin üçüncü büyük liman kenti İzmir 1950'li yıllardan itibaren çok hızlı bir nüfus artışıyla karşı karşıya kalmıştır. Kent, körfezi etrafında kuzey ve batı gelişme aksları üzerinde ve aynı zamanda 17. ve 18. yüzyılda kurulmuş olan ulaşım ve yerleşme ilişkilerinin uzantısı olarak kıyı gerisinde doğu ve güney aksları üzerinde gelişme göstermiştir. Kentsel peyzajın ise dönemin modernist planlama anlayışı çerçevesinde işlevsellik ve rasyonellik ilkelerine uygun olarak gelişmesi hedeflenmiş, fakat rant baskıları ve hızlı nüfus artışı gibi gerekçelerle "gecekondu alanları", "kentsel sosyal ve teknik altyapı eksiklikleri" gibi modernite projesine uygun olmayan sonuçlarla karşılaşılmıştır. 1980'li yıllara kadar kent peyzajı, merkez ve altmerkezler odaklı olan bir yapıda gelişmiştir. Merkez ve altmerkezlerde ticaret, hizmetler ve küçük üretim gibi karma arazi kullanım türleri yer alırken, konut alanları merkezle bütünleşmiştir. Kentsel doku ise inşaat sektöründe yap-satçı üretim yoluyla şekillenmiştir. Bu dönemde inşaat sektöründe küçük ve orta ölçekli sermaye hakimdir ve tek tek yapı ölçeğinde gerçekleştirilen üretimle kentsel çevreler, mahalleler oluşturulmuştur. Günümüzde de devam etmekte olan söz konusu yapı üretim biçimi, kentsel ve sosyal teknik altyapı eksiklikleri gibi pek çok olumsuz özelliğine karşın, kentsel çevrelerde sokağın ve mahalle yaşamının oluşumuna katkı sağlamıştır. Ayrıca toplumsal açından da söz konusu kentsel çevreler dışlayıcı değildir. Farklı işlevlerin oluşturduğu bölgeler arasında sınırlar bulunmamaktadır. Yapıların ve kentsel çevrenin üretim biçimi psikolojik, toplumsal ve fiziksel sınırlar oluşturmamıştır.

1980'li yıllar, ülkenin ve kentlerin sosyo-ekonomik yapılarında olduğu kadar kentlerin peyzajlarında da önemli değişimlerin yaşandığı yıllardır. Kent mekanı, artık büyük ölçekli sermayenin en önemli yatırım alanlarından biri haline gelmiştir: "*1980 öncesinde sanayiye öncelik veren devlet stratejileri, ithal ikameci politikaların sona erip, dışa açık büyüme modeline geçişle birlikte, rant sektörlerini ve özel olarak da kent mekanını çarpıcı biçimde daha karlı hale getirmiştir.*" (Şengül, 2001, s. 31)

"*Böylelikle öncelikle devlet desteğiyle kent mekanında gerçekleştirilen altyapı, otoyollar, köprüler gibi yatırımları, orta ve büyük ölçekli sermayenin gerçekleştirdiği yatırımlar takip etmiştir. Söz konusu yatırımlar 1980 sonrasında öncelikle konut sektöründe yoğunlaşmıştır. 1990'lardan sonra ise hizmetler ve perakende ticaret sektörlerine yönelik yatırım talepleri kent mekanında alışveriş merkezleri, iş merkezleri, oteller, hipermarket zincirlerinin inşa edilmesi ile sonuçlanmıştır.*" (Sönmez, 2001)

İzmir kenti de 1980'li yıllardan itibaren yeni sermaye birikim stratejilerinden etkilenmiş ve kent toprağı önemli bir yatırım aracı haline gelmiştir. Süreci etkileyen yalnızca yatırım stratejileri değildir; planlama politikaları da kent mekanının dönüştürülme stratejilerini etkilemiştir.

Toplu Konutlar: 1980'lerden itibaren kentin yamaçlarında toplu konut gelişmeleri ivmelenmiştir. Bugün İzmir'i çevreleyen tüm yamaçlarda büyük toplu konut yatırımlarının gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu yatırımların bir kısmı, göç eden nüfusun, alt ve orta gelir gruplarının konut ihtiyacını karşılamak amacıyla kooperatifler yoluyla üretilmiş konut alanlarıdır. Son yıllarda toplu konut üretim sürecine TOKİ de dahil olmuştur.

Alışveriş Merkezleri-Kapalı Çarşılar: 1990'lı yılların ikinci yarısı ise tüketim mekanlarının inşa edilmesinde bir dönüm noktası olmuştur. 1997 yılında inşa edilen ilk kapalı alışveriş merkezinin ardından 2007 yılına kadar kentte inşa edilmiş ve işletmeye açılmış olan alışveriş merkezlerinin sayısı yaklaşık olarak 15'i bulmuştur. Yerel ve yabancı sermaye ortaklıklarıyla işletilen merkezler ise kentin yeni tüketim mekanlarını oluşturmaktadır. Böylelikle, 1990'lı yılların ortalarından itibaren büyük, kapalı, içe dönük alışveriş merkezi yapıları kentsel peyzajın en belirgin unsurlarını oluşturmuştur.

Siteler-Lüks Konutlar: 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren kentsel peyzaja yeni bir görünüm daha eklenmeye başlamıştır. Kentin çeperinde otoyol bağlantısı olan bölgeler, üst ve üst-orta gelir grupları tarafından konut alanı olarak tercih edilmeye başlamış; böylelikle çeperde, özellikle doğal özellikleri açısından çekici olan tarım alanları çeşitli yöntemlerle az katlı ve düşük yoğunluklu konut alanlarına dönüştürülmüştür. Söz konusu dönüşüm sürecinde orta ölçekli yerel sermayenin etkin olduğu gözlenmektedir. Özellikle kentin batı gelişme aksında inşaat sektörünün bu anlamda önemli miktarda yatırım gerçekleştirdiği bilinmektedir. Örneğin, "*Urla Belediyesi'nden alınan verilere göre Urla'da son 10-20 yıllık dönem içerisinde 163 adet konut kooperatifi konut inşa faaliyeti içine girmiş ve kooperatifler yoluyla 5667 adet konut birimi inşa edilmiştir.*" (Sönmez, 2007)

Siteler-Toplu Konutlar-Bloklar: 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başında,

ülkemizin diğer büyük kentlerinde olduğu üzere, İzmir'de inşaat sektörünün gelişimini ivmelendirecek başka toplumsal değişimler meydana gelmiştir. 1980'li yıllardan itibaren yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimler, toplumsal yaşantının tüketim odaklı olarak kurulması ve "marka" stratejilerinin inşaat sektörüyle birleşmesiyle birlikte büyük sermaye lehine önemli sonuçlar doğurmuştur.

İzmir söz konusu değişimi son 10 yılda tüm gelişme akslarında ve çevreyolu bağlantı noktalarında yaşamaktadır. Kentin kuzey (Çiğli), doğu (Bornova), batı (Narlıdere-Güzelbahçe-Urla) akslarındaki çevreyolu bağlantı noktalarında, alışveriş merkezleriyle birarada yer alan toplu konut gelişmeleri hız kazanmıştır. Söz konusu toplu konut alanları, pazarlama stratejilerinin de bir sonucu olarak, üst ve üst-orta sınıfın değişen tüketim taleplerini karşılar niteliktedir. Üretilen toplu konut alanları genellikle yüksek katlı bloklardan oluşmakta, bazı bölgelerde az katlı lüks konut üretimine yönlenmektedir.

Rezidanslar: Kentin çıkış noktaları ve çeperdeki değişikliklerin yanısıra kent içinde de (*inner city*) bazı bölgelerde, "rezidans" tanımlamalarıyla üst gelir gruplarına hitap eden konut blokları inşa edilmiştir. Alsancak ve Karşıyaka sahilinde gözlemlenen ve diğer yerleşik yapılardan kat yüksekliği farkıyla ayrılan yapılar, üst gelir grubuna ait yeni yaşam mekanlarıdır.

Bu çalışma, son 10-15 yıllık dönemde İzmir metropolünün kentsel peyzajının dönüştürülme sürecini İzmir, Çiğli örneği üzerinden tartışmayı amaçlamıştır. Çalışmada öncelikle, bölgede meydana gelen mekansal değişim tarihsel süreç içerisinde değerlendirilecektir. Daha sonra da bölgede değişim ve dönüşümü yaratan koşullar tartışılacaktır. Yapılan incelemeler, sürecin sadece planlama politikalarına ya da konut piyasasındaki arz-talep koşullarına bağlı olmadığını göstermektedir. Söz konusu mekansal oluşumlar, küresel tüketim kültürünün Türkiye metropollerindeki yerelleşme sürecinin, inşaat sektörünün gelişme stratejisinin, inşaat yapım tekniklerindeki gelişmelerin ve artan kredi olanaklarının bir parçasıdır. Aslında bahsedilen tüm kriterler bir bütünü tamamlamakta, kent içinde ya da bitişiğinde kendine özgü özellikler taşıyan "yeni kent"lerin yaratılmasıyla sonuçlanmaktadır. İzmir, Çiğli söz konusu gelişmelerin en çarpıcı örneklerinden birisidir. Çünkü üst-orta gelir gruplarını hedefleyen Emlak Bankası'nın ürettiği Mavişehir toplu konut alanının ardından bölgede birkaç yıl içerisinde, aynı toplumsal gruplara hitap eden çok sayıda site inşaatı gerçekleştirilmiştir. Böylece bölgede, önceki yıllarda inşa edilmiş olan 3 büyük alışveriş merkeziyle bütünleşen, kentin çevreyolu bağlantılarının da tam bu bölgeye bağlandığı, erişim ve tüketim olanakları açısından konforlu, içe dönük tasarımlarıyla birbirinden kopuk ve kapalı "lüks" toplu konut alanlarıyla mozaik tamamlanmıştır. Artık İzmir kentinin kuzey gelişme aksında "yeni bir kent" ve yeni bir kentsel peyzaj doğmuştur. Bu daha önceki dönemlerde İzmir'de var olmayan bir peyzajdır. Önceki dönemlerde de İzmir'de toplu konut girişimleri gerçekleşmiştir, ama önceki örneklerin hiçbiri mozaiği tamamlayamamış, bu kadar çarpıcı ve hızlı bir gelişme göstermemiştir.

İzmir, Çiğli'de 1969 yılında Emlak Bankası konutlarının inşasıyla gelişme gösteren toplu konut üretim süreci, son 10 yıllık dönem içerisinde üst ve üst-orta gelir gruplarının taleplerini karşılamayı hedefleyen bir sunum biçimine dönüşmüştür. Dönüşümün ilk adımını Emlak Bankası'nın ürettiği Atakent ve daha sonra Mavişehir konutları oluşturmaktadır. Bu iki büyük yatırımın arkasından son birkaç yıl içerisinde bölgede, ülke çapında faaliyet gösteren büyük sermaye gruplarının inşaat yatırımlarını gerçekleştirmeye başladıkları görülmektedir: "*Emlak Bankası'nın toplumun değişen ihtiyaçlarının ve beklentilerinin karşılanması doğrultusunda konut yapım politikasındaki değişiklikleri –sosyal konut üretiminden farklı gelir gruplarına hizmet eden 'ticari konut' üretimine geçişi– 1986 yılında başlayan 6. etap Atakent uygulamasından itibaren görmek mümkündür. 1989 yılında tamamlanan bu konutların ardından, Emlak Bankası üretim politikasındaki değişiklikleri tam anlamı ile yansıtan, fonksiyonel ve mekansal çeşitlilik açısından daha zengin olan yeni bir konut alanının –'Mavişehir Konutları'nın– üretimine başlamıştır.*" (Sayar, Süer, 2004)

Bölgenin inşaat sektörü açısından bir cazibe merkezi olmasının çeşitli nedenleri vardır: 1. Bölgede geniş ve boş arazi stoğu mevcuttur. 2. Bölge, sosyal ve teknik açıdan donanımlı olan İzmir kentinin bitişiğindedir. 3. Bölgede üç adet büyük alışveriş merkezi, yakınında ise organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. 4. Yerel yönetimler tarafından başarılı bir biçimde düzenlenmiş olan kıyı kesimi, bölge açısından prestij unsuru olmakta ve bölgeyi sosyal açından çekim merkezi haline getirmektedir. 5. Türkiye'nin üçüncü büyük metropolü ve en büyük liman kentlerinden biri olan İzmir'in konut pazarı kentle sınırlı olmayıp, ulusal ve hatta uluslararası talebi karşılar niteliktedir. 6. Bölgenin ulaşım bağlantıları daha önceden kurulmuştur. 2007 yılında ise İzmir çevreyolu ile civar otoyollara bağlantı sağlanabilmektedir. Erişim desteğiyle birlikte bölge oldukça cazip hale gelmiştir.

Sonuç olarak, bölgede 2005-2007 yılları arasında, üst ve üst-orta gelir grubuna hitap eden çok sayıda toplu konut yerleşmeleri inşa edilmiştir. Her biri birbirinden kopuk olarak sınırlayıcı elemanlar ve girişlerle kontrol edilen sitelerde içe dönük bir yapılaşma görülmekte, bloklar arasında yaratılan ortak mekanlarda ise ortak yaşam alanlarının oluşturulması tercih edilmektedir.

Sitelerde yerleşme, arazi değerlerinin yüksek olması nedeniyle bloklarla sağlanmaktadır. Bazı örneklerde yüksek katlı nokta blokların kullanımı yoğunlaşırken, diğerlerinde daha az katlı lineer blokların tercih edildiği görülmektedir. Yapılaşma düzeni ve bina tipleri açısından çeşitliliğe pek fazla rastlanmamıştır. Aynı yapı düzeninin tekrarı biçiminde yerleşmeler söz konusudur. Üretilen toplu konut alanlarının pek çoğu birbirine benzer özellikler taşır, çünkü üretim süreci bunu gerektirir: Toplu Konut-Toplu Üretim-Minimum Maliyet-Maksimum Kazanç.

Bölgedeki toplu konut örneklerinin pek çoğu 1+1, 2+1, 3+1 ve 4+1 konut seçenekleriyle, farklı kullanıcı gereksinmelerine uygun çeşitliliği sunduğunu iddia etmektedir. Bir başka anlatımla, çeşitlilik oda sayısıyla yaratılmaya çalışılmaktadır. Çünkü toplu olarak üretilen binalarda çeşitlilik yaratmak maliyeti artıracaktır.

Öncü (2005), türdeş apartman bloklarına taşınmayı orta sınıf kimliğini korumanın ve yeniden üretmenin bir yolu olarak tanımlamaktadır. İzmir, Çiğli bölgesinde üst ve üst-orta gelir grubu için "kentin

ARREDAMENTO

karmaşasından" uzak yeni yaşam alanları yaratılırken, aynı zamanda bu sınıfın kimliği de yeniden yaratılmaktadır. Bir başka anlatımla, arazi değerlerinin yüksek olması, inşaat yapım teknolojisi, inşaat sektörünün ekonomiye ivme kazandıran bir sektör olarak devlet politikalarınca desteklenmesi ve kredi olanakları yeni yaşam mekanlarını (yüksek katlı bloklardan oluşan toplu konutlar/siteler) tarif ederken, söz konusu yerleşim biçimlerinin pazarlama stratejileri üst ve üst-orta sınıf kimliğini yaratmaktadır.

Yaratılan üst-orta sınıf, kaliteli malzemelerle inşa edilmiş, donanımlı mutfak ve banyolarıyla konforlu bir yaşam sunan bloklardaki dairelerde yaşar. Seçilecek mobilyaların tarzı, rengi dahi bellidir, tanıtım broşürlerinde açıkça belirtilir. Üst-orta sınıfın çocukları güvenlikli sitede güven içinde oynayabilir. Site sakinleri spor kompleksleri ve yüzme havuzlarından faydalanabilir, yürüyüş parkurlarında güvenle yürüyebilir. Bu gruplar, sitelerin tanıtım sayfalarında belirtildiği üzere "seçkin" kişilerdir. Dolayısıyla, mekan yalnızca taşıdığı fiziksel özellikleriyle değil, fiziki mekanın yaratacağı iddia edilen "ayrıcalıklı" sosyal yaşamla pazarlanmaktadır.

Bölgede yer alan inşaat şirkelerinin internet tanıtım sayfalarından birkaç alıntı: "*Seçkin insanlar ile birlikte yaşarken; isterseniz kendinizle baş başa kalabileceğiniz, isterseniz diğer yaşayanların arasına katılabileceğiniz; tamamen sizin tercihinize göre şekillendirilen bir yaşam.*" "*İzmir'den uzaklaşmadan İzmir'e özgü o neşeli, canlı, huzurlu hayatı size geri getiriyor.*" "*İzmir'de gerçekleştirilmiş toplu konut projeleri içinde mimari tarzıyla İzmir'e en çok benzeyeni...*"

Ancak, yine de bir eksiklik vardır: Kişiler kendilerini yaşadıkları yere ait hissetmek, aidiyet duygusu geliştirmek isterler. İzmir'de yaşıyor olmak, başka bir şehirde yaşıyor olmaktan farklı olmalıdır. Farklılık mimariyle, kentin sokakları ve doğasıyla hissedilmelidir. Oysa toplu konutta bu yoktur. Toplu konut kendine ait kimliğini yaratmak zorundadır. Bu kimlik bazen "seçkin insan" kimliği olabilmektedir. Pazarlama süreci, bizlere "seçkin insan"larla birlikte yaşama garantisi sunmaktadır! Bazen de "yerel"e vurgu yapmak gerekebilir. Çünkü aslında "İzmir'in kimliği" çok özeldir. İzmir'in mekansal kurgusuyla hiçbir benzerlik taşımayan standart toplu konut yerleşmeleri dahi pazarlama stratejisi olarak yerel kimlikten beslenme ihtiyacı duyarlar: "*Şehirle nefes alır, şehirle sevinir, bir şehre aşık oluruz. Bazen bir bahçede, bazen bir tenis kortunda, belki de bir yürüyüş parkurunda buluruz yaşadığımız şehri...*"

Bölgede inşa edilmekte olan toplu konutların hepsi de, bloklar arasındaki boşluklarda düzenlenen yeşil alanlarda peyzaj düzenlemeleri, spor tesisleri ve yüzme havuzları ile sosyal yaşam alanları yaratılacağını ifade etmektedir. Ancak, bilindiği üzere bu tür üst ve üst-orta gelir gruplarına ait toplu konut alanlarında, girişler dahi güvenlik gerekçesiyle kapılardan kontrollü olarak gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla, aslında toplu konut kendini şehirden ve diğer toplumsal gruplardan soyutlamaktadır. Oysa internette yer alan tanıtım sayfalarında, aradığımız şehri tenis kortlarında, yürüyüş parkurlarında bulacağımız ifade edilmektedir. Bu da aslında yeni bir şehir tarifidir. Kentten, diğer tüm sosyal faaliyetlerden ve toplumsal gruplardan soyutlanmak istiyorsak, doğal olarak aradığımız şehri tenis kortunda bulacağız: "... *site çevresi duvarlarla ve/veya tel çitle, demir korkuluklarla çevrilecek, her parselde en az bir kontrol ünitesi bulunacaktır.*"

Geçtiğimiz yıllarda şehirlerde artan güvenlik sorunları toplu konutlarda yeni bir pazarlama alanı yaratmıştır: "... *yüksek inşaat kalitesi ile birlikte vibrex ve jet grout temel kazık sistemi uygulanmaktadır, yapım tekniği radye temel, tünel kalıp sistemi olacaktır.*" Deprem ülkemizin en önemli doğal olaylarından birisidir. Yapılaşma sürecinde depreme karşı tüm güvenlik önlemleri kent ve yapı ölçeklerinde değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, bu önemli konu da bir pazarlama stratejisine dönüştürülebilir ve vurgulanabilir. Gediz deltasının denizle buluştuğu oldukça yumuşak bir zemin üzerine inşa edilen söz konusu toplu konutların, deprem güvenliği konusunda bilgilendirme yapmaları oldukça zorunludur. Teknik bilgiden uzak kişilerin anlayamayacağı bir terminolojiyle donatılmış tümceler güvenlik konusunda daha güven verici olmaktadır!..

Küreselleşme süreci 1980'lerden sonra ekonomik, toplumsal ve mekansal yapıyı değiştirmiştir. Öncü (2005), küresel tüketim kültürünün "idealimdeki ev" efsanesiyle İstanbul'da nasıl yerelleştiğini aktarmıştır. Gözlemlendiği üzere İzmir de sürece benzer biçimde tüketim odaklı olarak eklemlenmektedir.

İzmir kenti büyük bir toplumsal ve kültürel birikime sahiptir. Ancak, kentsel peyzajın dönüşümü bize kentin, ağırlıklı olarak üst ve üst-orta sınıfın tüketim tercihlerini karşılamaya yönelik hedefler doğrultusunda geliştiğini göstermektedir. Tüketim tercihleri ise küresel tüketim kültürünün Türkiye metropollerindeki yerelleşme sürecinin, inşaat sektörünün gelişme stratejisinin, inşaat yapım tekniklerindeki gelişmelerin ve artan kredi olanaklarının bir parçasıdır. Oysa, bu yazının ilk bölümünde de belirtildiği üzere, kentler benzer izleri takip etmek zorunda değildir. Kentler, kültürel ya da yenilikçi mimari özelliklerini yansıtacak projeleriyle öne çıkabilirler. İzmir için yerel yönetimler tarafından bu tür projelerin gerçekleştirildiği bilinmektedir. Ancak, bu tür projelerin hayata geçirilme süreci daha uzun soluklu olmaktadır; bu esnada kent, lüks toplu konut ve alışveriş merkezi odaklı bir tüketim mekanına dönüştürülerek, inşaat sektöründe büyük sermaye lehine kazanımlar yaratılmaktadır. ■ *Yrd.Doç.Dr. İpek Özbek Sönmez, DEÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü; Yrd.Doç.Dr. Abdullah Sönmez, DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü.*

Kaynaklar:

Castells, M., "European Cities, The informational Society and the Global Economy", *New Left Review*, vol. A, 1994.

Gospodini, A., "Portraying, Classyfying and Understanding the Emerging Landscapes in the Post-Industrial City", *Cities*, vol. 23, no. 5, 2006, s. 311-330.

Harvey, D., *The Condition of Postmodernity*, Blackwell, Oxford, 1989.

Öncü, A., "'İdealinizdeki Ev' Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı", *Mekan, Kültür, İktidar*, der. A. Öncü, P. Weyland, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Newman, P. - Thornley, A., *Planning World Cities*, Palgrave, New York, 2005.

Sassen, S., *The Global City: New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, 2000.

Sayar, Y. - Süer, D., "Küreselleşme Sürecinde Konut Alanlarının Oluşumu ve Kentsel Mekana Etkileri: İzmir, Çiğli Örneği", *Mimarlık*, sayı 319, 2004.

Şengül, T., *Kentsel Adalet ve Siyaset*, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi, İstanbul, 2001.

Sönmez, İ.Ö., "Yapısal Dönüşümler Sürecinde Yerel ve Yerel Üstü İlişkilerin Yansımaları - Tüketim Mekanları", *Egemimarlık*, sayı 40-41, 2001.

Sönmez, İ.Ö. (ed.), *Urla Sosyo-Mekansal Analiz 2005*, DEÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, 2007.

Zukin, S., *Landscapes of Power: From Detroit to Disney World*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 1991.